

СТАНОВИЩЕ

от доц. д-р **Антония Михайлова Замбова-Петрова**,
Катедра по български език, ФСлФ, СУ „Св. Климент Охридски”

за **ДИСЕРТАЦИОННИЯ ТРУД**

на **КРАСИМИР МАНОЛОВ СТОЯНОВ**

на тема:

**ЕЗИКОВАТА ПОЛИТИКА В БЪЛГАРСКИТЕ ВЕСТНИЦИ СЛЕД КРАЯ НА
ВТОРАТА СВЕТОВНА ВОЙНА (1944-1956)**

за присъждане на научната степен
„Доктор на филологическите науки”

Трябва да призная, че изпитвам дълбоко уважение към колегата за решението му да се потопи в този материал, от който всички гледаме да избягаме, колкото е възможно по-бързо. А трябва да се помни и процесите трябва добре да се осмислят, което несъмнено ще ни помогне да разберем по-добре и случващото се през последните двайсетина години. Така че считам темата за безспорно важна и такова изследване за много необходимо и приносно не само към историята, но и към днешния ден. Детайлният и обективен социолингвистичен анализ, приложен от автора, се оказва най-подходящият подход към подобна силно политизирана и полярно оценявана проблематика.

Предлаганият труд се състои от увод, три глави, заключение, библиография и приложения. В увода са представени **обектът** на изследването – новите вестници, които се появяват в България в края на Втората световна война и веднага след нея – и **предметът** му – езиковата политика в тези вестници. **Водеща теза** в изследването е, че през този период (1944 – 1956 г.), а и не само тогава и не само у нас, бих добавила, същността на езика се възприема политически, а политиката се разполага в езика и се води и чрез него. В съответствие с тази теза са изложени основните **цели** на мащабното изследване и са уточнени **задачите**, които си поставя авторът. Използваните **методи** са заявени като дескриптивен с елементи на социолингвистичен и психолингвистичен анализ и лингвостатистически.

Първата глава разглежда основанията за новата езикова политика у нас след края на Втората световна война, спира се на социално-политическите и идеологически предпоставки за началото ѝ след 09.1944 година и на субектите, които я осъществяват. В нея е включен един пространен (около 50 с.) и много систематичен трактат за войната въобще (от т. 1.3 до т. 1.6), който няма пряко отношение към темата на изследването, но мога да разбера защо проблематиката е била интересна за автора. От друга страна, и в тези страници личи характерният за Красимир Стоянов системен и изчерпателен подход към всеки разглеждан проблем. В края на тази глава са представени носителите на новия престижен езиков изказ – текстовете в официалната правителствена преса, от една страна, и т.нар. *окопни вестници*, от друга. Показано е как те се противопоставят на вестниците на опозицията, докато още съществуват такива, включително и в отношението си към и в употребата си на националния език.

Тук се прави и много важният извод за ключовата роля на фронтовите вестници и на специално създадената за идеологическо въздействие върху войниците институция на помощник-командирите за формирането на ново национално езиково съзнание в армията, а чрез нея впоследствие и в цялото българско общество.

Втората глава е посветена на обвързаността между езика и властта и разглежда езиковата политика на официалните български вестници в годините на идеологически сблъсък в края на войната и след нея. Тя проследява как една все по-тоталитарна власт използва планомерно инструментариума на публичния език за осъществяване на целенасочени промени в книжовния език и чрез него в социалната реалност (т.нар. „превъзпитаване на народа“). Тук авторът отново е разгледал процесите детайлно и прецизно, като се е спрял коректно както на водещите субекти в тях, така и на „подчинените“ изпълнители на „партийните повели“ – т.нар. „купени златни пера“ на изявени писатели и журналисти. В началото на тази същинска социолингвистична част са представени наши и чужди изследвания върху книжовния език и неговото въздействие върху широки обществени слоеве с оглед на държавните и правителствени интереси. Разгледана е ролята на иницирираната и проведена от правителството на ОФ през февруари 1945 г. правописна реформа, чрез която навият „социалистически“, „народнодемократичен“ текст се отграничава дори само чрез визията си от „стария“ текст. В тази връзка не е спестена и позицията на някои водещи наши езиковеди при обосноваването на правописната реформа, и по-точно на нейната половинчатост. Показани са ясно целите на провежданата езикова политика – а именно националният книжовен език да се използва за максимално ефективното осъществяване на новата и безкомпромисна идеологическа програма за промяна на обществото, на неговите икономически и духовни ценности. Прави се закономерният извод, че крайна и същинска цел на езиковата политика не е езикът, той е само средство за постигане на други неезикови държавнически и политически проекти. Затова и работата по нормативното уреждане на неговата книжовна форма не е предоставена на научния капацитет на българските езиковеди, а се ръководи от властимащите чрез традициите на т.нар. „класици на марксизма-ленинизма“ и такива „видни езиковеди“ като Й. В. Сталин. Водещите тези и изяви на много български езиковеди и интелектуалци през периода обаче съдържат ясни симптоми на „подчинение на властта“ и това е добре илюстрирано в труда. Разгледана е също функцията на националния език в налагането на новите граждански ритуали, подчинени на идеята за социално инженерство и превъзпитание на народа. Тук е формулиран и обоснован за първи път много важният извод за осъществяването политически централизирано *внушение за национален недостиг*, който се запълва чрез спешно и безразборно заимстване от обявения в България за *зонален език* на „великия руски народ“. В тази глава процесите са задълбочено и подробно анализирани, а изводите са добре обосновани и точни.

Най-интересна за мене беше естествено **третата глава**, която съдържа важни стилистични наблюдения и изводи. Не е ясно защо тя е озаглавена точно „Жанрово разнообразие на езиковата политика в националните вестници...“, но в нея са разгледани такива същностни за новата (тогава) словесност явления като ритуализацията на лексиката и фразеологията, лозунгите и лозунговите комплекси и тяхната символика в официалните публични речеви изяви и във вестниците, създаването на новите публицистични клишета и тяхната бърза шаблонизация. Отделено е специално внимание на ролята на новите политически фразеологични единства в структурата на публицистичния текст. (Между другото, много повече от тях са с библейски произход, не само посочените като примери.) Много важна е според мене частта, в която се анализира чрез примери последователната и целенасочена съветизация на лексиката на книжовния български език, нейните мотиви и механизми.

Тук не става дума за културното влияние на руския език, характерно и за други епохи в нашата история, а именно за съветизация, която е идеологически и политически обоснована. Подчертавам отново особената важност на извода за политически централизираното *внушение за национален недостиг*, за „липса на престижност” и „недостиг на изразност” (лексика) на родния език, чрез което се оправдава безразборното усилено заимстване предимно от руския език. Тази политика дава своите рецидиви и днес, както отбелязва и авторът.

В заключението са обобщени важни изводи от направените изследвания, които определят езиковата политика в българските вестници след края на Втората световна война като системен процес, замислен, организиран и провеждан с цялата отговорност и наличното интелектуално могъщество на държавната власт. Вестникарските страници са превърнати в поле за изпробване на силата и потенциала на публицистичния език като лост на властта. Ключовата задача за ангажиране на езика в идеологическата борба се осъществява чрез създаването на нов български речев стандарт в публичността с ясно изразени стилистични и идеологически рамки. Нещо подобно, но с обратен знак, се случи и през 90-те години на миналия век, като последствията и от двата целенасочени процеса още не сме осмислили. Предлаганата разработка е важна крачка напред в тази посока. Все пак според мене някои от много ценните наблюдения в трета глава не са споменати в заключението, а мисля, че от включването им в него, текстът само ще спечели.

Библиографията към труда е цели 40 страници, свързани с разнообразната проблематика на изследването, като имената на латиница са транскрибирани и подредени чрез кирилицата, а накрая има и 9 заглавия само на латиница.

Приложенията с текстове ми се струват недостатъчни, макар че в трета глава има множество приведени примери, а разбирам и аргумента за твърде големия обем на труда.

Авторефератът представя точно, коректно, сбито и систематично съдържанието и основните тези на труда. **Приносите** в него са цялостно, коректно и пълно посочени, а **публикациите** на автора по темата на дисертацията са достатъчни.

Стилът на труда определено е доста тежък. Предполагам, че в случая стилът на изследваните материали е повлиял на автора, тъй като той има други много по-приятни за четене произведения.

Като цяло считам, че много трудоемката, тежка и силно полярно политизирана проблематика е намерила в лицето на Красимир Стоянов своя търпелив, внимателен, систематичен и честен изследовател.

В заключение, изразявайки висока оценка за предлагания труд, подкрепям пред уважаемото жури **присъждането на научната степен „доктор на филологическите науки” на Красимир Манолов Стоянов.**

16.03.2018 г.

Доц. д-р Антония Замбова